

TÜRK HUKUKUNDA ULUSLARARASI GÖZETİM KURULUŞLARININ YENİ REJİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

(Some Assessments About the New Regime of
Turkish International Inspection Agencies)

Oğuz CANER*

ÖZET

Son dönemde uluslararası ticarete özel veya resmi kuruluşlar aracılığı ile yapılan gözetim uygulamaları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Türk hukuku bakımından dış ticarete konu malların kalitesinin ve miktarının kontrolü; depolama, yükleme, boşaltma ve nakil esnasındaki durumunun tespiti ile döviz kuru ve mali şartlar da dâhil olmak üzere fiyatının ve gümrük sınıflandırmasının doğruluğunun saptanması konusundaki uluslararası gözetim faaliyetlerini yürüterek gözetim raporu tanzim etme yetkisine sahip olan kuruluşlar, uluslararası gözetim kuruluşu olarak tanımlanmaktadır.

Bu makalede Türkiye'deki uluslararası gözetim kuruluşları değerlendirilerek, uygulamaya faydalı olabileceği umut edilen öneriler yapılmıştır. Ayrıca bu kuruluşların sorumlulukları çeşitli açılardan değerlendirilerek incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Gözetim, Uluslararası Gözetim Kuruluşları, Sevk Öncesi Denetim, Gözetim Uygulaması, Gözetim Raporu.

Abstract

In the last decades, inspection agencies and inspection agreements have gained wide acceptance in international trade that made through private or public institutions. In Turkish system, international inspection agencies authorized about quality and quantity control of the goods that subject foreign trade; storage, loading, unloading and exchange rate determined by the during transport and including the price and financial conditions to determine the accuracy of the customs classification, control of the quality and quantity of goods subject to foreign trade. As a result of performed inspection activities, a report issued to organizations that have the inspection power, called the international inspection agency.

* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku ABD Öğretim Üyesi.
oguzcaner@gmail.com

In this article, the international inspection agencies in Turkey reviewed, and some suggestions that expected to practice may be useful. In addition, the responsibilities of these agencies has been examined from different angles evaluated.

Keywords: International Inspection, International Inspection Agencies, Pre-Shipment Inspection, Inspection, Inspection Certificate (Report).

I. Genel Olarak

İletişimin ve ulaşımın kolaylaşması, sermaye transferinin pratikleşmesi gibi sebepler uluslararası ticari faaliyetlerin gelişimini de olumlu etkilemiş, uluslararası ticari faaliyetler son derece kolay hale gelmiştir. Uluslararası nitelik arz eden sözleşmelerde tarafların birbirlerinden uzak olmaları, sözleşmenin hazır olmayanlar arasında yapılıyor olması, sözleşmede belirlenen malların teslim edilmemesi riskinin bulunması ve akreditife uygun olup olmadığının tespiti gibi sebeplerle uluslararası gözetim kuruluşları tarafından denetim yapılması uygulamasına gidilebilmektedir.

Dış ticarete ihtilafların önemli kısmı gönderilen malların sözleşme şartlarına uyup uymadığı noktasında toplanmaktadır. Sözleşmelerdeki ayrıntılı düzenlemeler her zaman ihtilafları önlemeye yetmemektedir. Uluslararası ticarete, sözleşme konusu malların evsafa uygun olup olmadığının tarafsız ve uzman kişi ve kuruluşlarca denetlenmesi uygulaması, uygulamadaki bu ihtilafa çözüm olma amacındadır. Gözetim kuruluşları olarak adlandırılan bu kuruluşlar yurtdışına mal sevkiyatını konu edinen sözleşmelerde malların sözleşme koşullarına uygunluğunu denetlemek maksadıyla gözetim uygulaması icra etmektedirler¹.

Türk hukuku bakımından dış ticarete konu malların kalitesinin ve miktarının kontrolü; depolama, yükleme, boşaltma ve nakil esnasındaki durumunun tespiti ile döviz kuru ve mali şartlar da dâhil olmak üzere fiyatının ve gümrük sınıflandırmasının doğruluğunun saptanması konusundaki uluslararası gözetim faaliyetlerini [Tebliğ m. 4/1(e)] yürüterek gözetim raporu tanzim etme yetkisine sahip olan kuruluşlar, uluslararası gözetim kuruluşu olarak tanımlanmaktadır.

Dünyadaki uygulamaya bakıldığında bazı devletlerde gözetim raporu alınması zorunluluğu bulunmaktadır; hatta bütün ithalat işlemlerinde gözetim raporu talep eden devletlerin varlığı burada ifade edilmelidir².

¹ Şanlı C.: Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, Beşinci Bası İstanbul 2013, s. 28-29. Ayrıca konu ile ilgili olarak bkz. *Biton E.*: Uluslararası Gözetim Şirketleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2000.

² Hâlihazırda, Angola, Bangladeş, Benin, Burkina Faso, Burundi, Kamboçya, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Komorlar, Kongo Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Fildişi Sahili, Ekvator Etiyopya, Gine, Hindistan, Endonezya, İran, Kenya, Kuveyt, Liberya, Madagaskar, Malavi, Mali, Moritanya, Meksika, Mozambik, Nijer, Senegal, Sierra Leone, Togo ve Özbekistan'da dış ticarete kısmen veya tamamen zorunlu gözetim uygulaması bulunmaktadır. Örneğin Kuveyt'te 3000 Amerikan dolarının üzerindeki işlemlerde gözetim zorunluluğu bulunmaktadır.

II. Uluslararası Gözetim Faaliyetlerinin Kapsamı

Tebliğ'in kapsamını belirleyen 2'inci maddesi incelendiğinde uluslararası gözetim uygulamasının Tebliğ kapsamında yapılan ve Tebliğ kapsamı dışında kalan gözetim uygulamaları olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir.

İlk olarak, 2015/24 sayılı Tebliğ'in uygulanma alanı, işbu Tebliğ'e göre uluslararası gözetim şirketi statüsü verilen kuruluşlarla sınırlıdır. Ekonomi Bakanlığı'ndan uluslararası gözetim yetkilendirmesi alan kuruluşlar bu çerçevede Ekonomi Bakanlığı'na karşı sorumludurlar. Buna ek olarak, bazı uluslararası gözetim kuruluşlarının başka kamu kurumları tarafından da yetkilendirilmeleri mümkündür; bu takdirde yetkilendirme dolayısıyla sorumluluk yetkilendiren kuruluşa karşıdır.

İkinci olarak; Tebliğ'in 2/2'inci maddesinde Ekonomi Bakanlığı tarafından gözetim şirketi statüsü verilen şirketlerden, diğer kamu kuruluşları tarafından ilgili mevzuata göre görevlendirilmeleri veya başka devlet³ makamları tarafından sevk öncesi inceleme (*preshipment inspection*) için görevlendirilmeleri ihtimalleri Tebliğ'in kapsamı dışında tutulmuştur. Bu düzenleme dolayısıyla, uluslararası gözetim şirketi statüsüne sahip olmak kaydıyla, bir uluslararası gözetim kuruluşunun yabancı bir devlet tarafından görevlendirilmesi hali ile Türk idari makamlarının kendi özel mevzuatlarına göre yaptıkları görevlendirmelerin Tebliğ'in kapsamı dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Kanımca bu düzenleme tartışmaya açıktır. Uluslararası gözetim faaliyetlerinin tamamen Tebliğ'in kapsamı dışına çıkarılması yerinde bir düzenleme olmayıp; gözetim raporu gibi hususlarda Tebliğ'deki usulün bütün gözetim faaliyetlerine uygulanması gerekir.

Bu noktada yabancı gözetim kuruluşlarının Türkiye'deki faaliyetlerinin de değerlendirilmesi gerekir. Bu konuda özel bir kısıtlayıcı düzenlemenin bulunmaması sebebiyle, uluslararası gözetim kuruluşları ile ilgili şartları sağlamak kaydıyla, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'ndaki genel esaslara tabi olarak, gözetim alanında faaliyet gösterebilirler⁴. Bunun dışında Tebliğ'in 2/2 hükmündeki istisnalardan birinin söz konusu olması halinde yabancı gözetim kuruluşları genel hükümlere göre Türkiye'de faaliyet gösterebilirler⁵.

Türk hukuku bakımından uluslararası gözetim kuruluşları, dış ticarete konu

Meksika'da bazı mallar için gözetim zorunluluğu getirilmiştir. Bkz. http://www.export.gov/logistics/eg_main_018120.asp (ET. 14.09.2015).

³ Tebliğ'in 2/2 fıkrasındaki "... diğer ülke makamlarınca..." ifadesinden bu anlamın çıkarılması gerekir.

⁴ Kanun Numarası: 4875, Kabul Tarihi: 05.06.2003, RG. 17.06.2003/25141.

⁵ *Erten R.*: Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun Türk Yabancılar Hukuku Sistemi İçindeki Yeri ve Rolü, Ankara, 2005, s. 109-110; *Kayıhan Ş./Eski M.*: Uluslararası Ekonomi Hukuku C. 1, Genişletilmiş İkinci Bası, Kocaeli 2015, s. 207-210.

mallar üzerinde gözetim faaliyeti imtiyazına⁶ sahip olan kuruluşlardır. Gözetim faaliyeti Tebliğ'de, *dış ticarete⁷ konu malların⁸ kalitesinin ve miktarının kontrolü; depolama, yükleme, boşaltma ve nakil esnasındaki durumunun tespiti ile döviz kuru ve mali şartlar da dâhil olmak üzere fiyatının ve gümrük sınıflandırmasının doğruluğunun saptanması konusundaki uluslararası gözetim faaliyetleri* olarak tanımlanmıştır [Tebliğ 4/1(e)].

Tebliğ'de gözetim faaliyetlerinin birtakım kısıtlamalara tabi tutulduğu görülmektedir. Öncelikle radyasyon kontrolü ve ölçümüne yönelik gözetim faaliyetinde bulunabilmek için A tipi gözetim kuruluşu olma zorunluluğu getirilmiştir (Tebliğ 5/6). İkinci olarak, uluslararası gözetim kuruluşları, Türk Gümrük Tarife Cetveli fasılları itibarıyla yetkilendirildikleri alan ile sınırlı olarak gözetim faaliyetinde bulunabilirler (Tebliğ 8/2).

Uluslararası gözetim kuruluşlarının, kendileri tarafından gerçekleştirilen ithalat ve ihracat için gözetim faaliyetinde bulunamayacakları hükme bağlanmıştır (Tebliğ 13/2). Bu düzenlemenin geniş yorumlanarak bu hükmün getiriliş amacının, uluslararası gözetim kuruluşunun bağımsızlığını ve tarafsızlığını (Tebliğ 13/1) sağlamak olması gerektiğinin düşünülmesi sebebiyle uluslararası gözetim kuruluşlarının menfaat ilişkisi içerisinde bulunduğu her türlü ithalat ve ihracat ilişkisinde uygulanması gerektiği kanaatindeyim. Buna ek olarak, gözetim faaliyeti gibi objektif ve tarafsız olunmasını zorunlu kılan bir faaliyet dalında ticari faaliyette bulunan kuruluşların bu ve buna benzer faaliyetler dışında faaliyet göstermemesi gerektiği belirtilmelidir.

III. Konunun Türk Hukukundaki Gelişimi

1961 yılında yapılan düzenleme ile [Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 14 Sayılı Karara Müteallik Tebliğ (No: 72), RG. 16.10.1961/5390] ile milletlerarası sorveyans (*surveillance*) şirketleriyle kontrol firmaları ve laboratuvarların Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği tarafından belirlenmesi usulü kabul edilmiştir (m. 30).

1975 yılında, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (Seri: II, No: 138; RG. 19.02.1975/15154) ile uluslararası gözetme şirketleri ile kontrol firmaları ve laboratuvarların tayin ve tespiti görevi Ticaret Bakanlığına verilmiştir.

⁶ Tebliğ 4/1(g): *Uluslararası gözetim şirketi belgesi: Başvuru üzerine, 6'ncı madde çerçevesinde yapılan değerlendirme sonucunda Genel Müdürlüğe uygun görülen şirket ve kuruluşlara verilen, uluslararası gözetim şirketi statüsüne sahip olduğunu gösteren Ek-1 ve Ek-2'de yer alan belgeleri* ifade eder.

⁷ Sadece ihracat değil ithalat da bu ifade dolayısıyla Türk hukukunda uluslararası gözetim şirketlerinin faaliyetlerinin kapsamına girmektedir.

⁸ Tebliğ'de kullanılan "mal" tabiri dolayısıyla, lafzi yorum esas alındığında hizmet alımlarının uluslararası gözetim kuruluşlarının faaliyet alanlarına dâhil olmadığı söylenebilir.

1980 yılında 25.10.1980/17142 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İhracat Yönetmeliği’nin 83’üncü maddesi ve aynı yaklaşımı benimseyen 29.12.1984 Tarih ve 18620 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İhracat Yönetmeliği’nin 95’inci maddesinde kabul edilen düzenleme ile gözetme ve kontrol firmaları ile laboratuvarların Müsteşarlık tarafından belirlenmesi sistemine geçilmiştir.

1989 yılında Tebliğler ile düzenlenmeye başlayan gözetim kuruluşlarına ilişkin kronolojik liste aşağıda yer almaktadır:

- 30.01.1989 tarih ve 20065 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İhracat 89/7 Sayılı Tebliğ”,
- 14.11.1990 tarih ve 20695 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Uluslararası Gözetim Şirketlerine İlişkin Tebliğ” (İhracat 90/13),
- 14.2.1992 tarih ve 21142 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Uluslararası Gözetim Şirketlerine İlişkin Tebliğ” (İhracat 92/10),
- 6.1.1996 tarih ve 22515 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Uluslararası Gözetim Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ” (İhracat 96/6),
- 24.12.1997 tarihli ve 23210 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Uluslararası Gözetim Şirketleri Statüsüne İlişkin Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği” (97/17),
- 18.6.2000 tarihli ve 24083 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Uluslararası Gözetim Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ” (2000/10),
- 1.12.2004 tarihli ve 25657 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne İlişkin Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği” (2004/35),
- 25.03.2006/26119 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne İlişkin “Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği” (2006/21).

Hâlihazırda uluslararası gözetim kuruluşları için geçerli olan temel düzenleme 31.12.2014 ve 29222 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne İlişkin Tebliğ” dir (No: 2015/24).

IV. Gözetim Kuruluşu Kavramı

1. Genel Olarak

Dış ticarete gözetim uygulamasını yapabilecek kuruluşların hangileri olduğu ile ilgili açıklamalar Tebliğ’de net olmayan bir şekilde yer almaktadır. Tebliğ’e göre uluslararası gözetim şirketi statüsü için kamu kuruluşları, şirketler veya iktisadi işletmeler başvuruda bulunabilirler. Tebliğ’de “Uluslararası Gözetim Şirketi” ifadesi

kullanılmakla birlikte bu statünün kamu kurumları, şirketler ve iktisadi işletmeler tarafından temin edilebilecek mahiyette görülmesi sebebiyle kullanılan terimin isabetli olmadığı, gözetim işini yapabilecekler sayılırken hukuki terminolojiden ziyade pratik ihtiyaçların ön planda tutulduğu görülmektedir. Gözetim işini yapacakların sınırlayıcı olmayan bir şekilde düzenlemeye tutulması sebebiyle tacir sıfatını haiz olan herkesin gözetim şirketi statüsü için müracaat edebileceğini kabul etmek gerekir.

Hangi kamu kuruluşlarının uluslararası gözetim şirketi statüsü edinebileceğine ilişkin açıklık yoktur, uygulama bakımından dış ticaretle ilintili ya da denetim görevi bulunan kamu kurumlarının bu statüye başvurabileceğini ifade etmek mümkündür.

Şirket kavramı kullanılmakla beraber, tip belirtilmemesi sebebiyle bütün şirket tiplerinin statü almak maksadıyla başvuru yapabilmesi mümkündür, mer'i Türk Ticaret Kanunu'nda benimsenen yaklaşım (TTK m. 124/1 ve 1531) dolayısıyla kooperatifler de bu açıklamaya dâhil edilmelidir. Hukuki anlamda muğlaklık taşıması sebebiyle *iktisadi işletme* tabirinin yerine *ticari işletme* tabirinin kullanılması daha isabetli olacaktır. Terminoloji bakımından gözetim şirketi statüsünü iktisap edebilecek bütün organizasyonları ifade etmek üzere "*Uluslararası Gözetim Kuruluşu*" ifadesinin tercih edilmesi önermekteyim.

Bugün⁹ için Türkiye uygulamasında toplam 146 Uluslararası Gözetim Kuruluşu faaliyet göstermektedir. Bunların 110 tanesi limitet şirket, 30 tanesi anonim şirket şeklindedir. Kalanların 2 tanesi kamu kurumu¹⁰ niteliğinde olup kalan 4 tanesi ise iktisadi işletme şeklinde faaliyet göstermektedir.

2. Türleri

A. "A Tipi" Uluslararası Gözetim Kuruluşları

Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği'nin¹¹ 4'üncü maddesinin yedinci fıkrası çerçevesinde akreditasyon sertifikasına¹²

⁹ İllere göre dağılım ise şu şekildedir: İstanbul 70; İzmir 25; Kocaeli 12; Mersin 12; Hatay 8; Ankara 7; Bursa 2; Balıkesir 2; Antalya 2; Trabzon, Çanakkale, Tekirdağ, Mardin, Gaziantep ve Zonguldak'ta birer tane. 146 Gözetim Kuruluşunun 40 tanesi A tipi gözetim kuruluşu statüsüne sahiptir. Bkz. <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-209073> (ET. 07.08.2015).

¹⁰ TÜBİTAK Bursa Test ve Analiz Laboratuvarı (BUTAL) ve Türk Standartları Enstitüsü.

¹¹ RG. 23.02.2012/28213. 16.12.2011 tarihli ve 2011/2621 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konmuştur.

¹² Türk Akreditasyon Kurumu Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun (Kanun Numarası: 4457, Kabul Tarihi: 27.10.1999 RG. 04.11.1999/23866) Akreditasyon: *Kurum tarafından; laboratuvarların, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının ulusal ve uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere göre değerlendirilmesi, yeterliğinin onaylanması ve düzenli aralıklarla denetlenmesini*, Akredite etmek: *İlgili mevzuat çerçevesinde ihtiyari veya zorunlu alanlarda, özel veya kamu laboratuvarlarının, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının ulusal ve uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere*

sahip olan uluslararası gözetim kuruluşları, “A Tipi Uluslararası Gözetim Kuruluşu” grubuna girmektedirler.

A tipi Gözetim Kuruluşlarının faaliyet alanını akreditasyon sertifikasında yetkilendirilmiş olduğu alanlar göstermektedir. Kuralın bu olmasına karşın, idareye yapılan müracaatın uygun görülmesi halinde A tipi gözetim kuruluşları akreditasyonun dışında kalan gözetim faaliyetlerini tıpkı B tipi gözetim kuruluşlarının tabi oldukları esaslar dâhilinde yapma imkânına sahiptirler (Tebliğ 8/1).

A tipi gözetim kuruluşu olabilmek için akreditasyon sertifikasının başvuru esnasında idareye verilmiş olması zorunludur (Tebliğ 5/3). B tipi gözetim kuruluşu başvurularından farklı olarak, A tipi uluslararası gözetim kuruluşu başvuruları, başvuru dönemine bağlı kalınmaksızın her zaman yapılabilir (Tebliğ 5/7). A tipi uluslararası gözetim kuruluşu belgesi, akreditasyon sertifikasının süresi dolana kadar geçerlidir. Akreditasyon sertifikasının yenilenmesi halinde, yenilemeyi takip eden bir ay içinde A tipi uluslararası gözetim kuruluşu belgesinin de yenilenmesi başvurusunda bulunulabilir (Tebliğ 7/1). A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının, akreditasyon belgelerinde meydana gelen değişiklikleri en geç bir ay içinde, şirket veya kuruluşun merkezinin yerleşik olduğu ilin bağlı olduğu Bölge Müdürlüğüne ibraz etmeleri zorunludur (Tebliğ 13/3).

A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının, gözetim faaliyetinde bulunacak yeni şubelere ilişkin bildirim, şubenin açıldığı tarihten itibaren bir ay içerisinde merkezin ve şubenin bağlı olduğu Bölge Müdürlüklerine yapmaları zorunludur (Tebliğ 13/5).

A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının merkez ve şubeleri bu denetimden muaf olmakla birlikte, gerekli görüldüğünde Genel Müdürlükçe verilecek talimat çerçevesinde denetlenebilir (Tebliğ 14/1).

göre faaliyet gösterdiğinin Kurum tarafından onaylanmasını ifade eder. Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları Ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği'ne (RG. 23.02.2012/ 28213, Bakanlar Kurulu Karar Sayısı: 2011/2621) göre akreditasyon; *bir ulusal akreditasyon kurumu tarafından bir uygunluk değerlendirme kuruluşunun (Conformity Assessment Body) belirli bir uygunluk değerlendirme faaliyetini yerine getirmek üzere ilgili ulusal veya uluslararası standartların belirlediği gerekleri ve uygulanabildiği yerlerde ilgili sektörel düzenlemelerde öngörülen ek gerekleri karşıladığının resmi kabulünü* ifade eder [Yönetmelik m. 3/1(a)]. Aynı Yönetmeliğin 4/7 fıkrası hükmü gereğince Türkiye'de yerleşik uygunluk değerlendirme kuruluşlarının akreditasyonunu yapma yetkisi Türk Akreditasyon Kurumu'na (TÜRKAK) aittir. Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik'te (RG. 11.02.2012/ 28201) ise akreditasyon; *TÜRKAK tarafından; laboratuvarların, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının ulusal ve uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere göre değerlendirilmesi, yeterliliğinin onaylanması ve düzenli aralıklarla denetlenmesi (4/1a)* olarak ifade edilmiştir. Uygunluk değerlendirme kuruluşları, TÜRKAK'ın akreditasyon hizmeti vermediği alanlarda veya TÜRKAK'ın tâbi olduğu eşdeğerlik incelemesinin, akreditasyon talep edilen uygunluk değerlendirme işlemi için olumlu sonuçlanmadığı durumlarda, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin eşdeğerlik incelemesini olumlu bir şekilde tamamlamış ulusal akreditasyon kuruluşlarına başvurabilme hakkına sahiptirler.

A tipi gözetim kuruluşları ile ilgili olarak radyasyon ölçümü hususu özel önem arz etmektedir. Tebliğ'de, radyasyon kontrolü ve ölçümüne yönelik gözetim faaliyetinde bulunabilmek için A tipi gözetim kuruluşu olma zorunluluğu getirilmiştir (Tebliğ 5/6). Bu hususta, mevcut akreditasyon ile yetinilmeyip Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'ndan temin edilen yeterlilik belgesinin varlığı da zorunlu tutulmuştur. Tebliğ'de yer alan düzenlemeye göre A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının radyasyon ölçümü de yapabilmeleri için, sahip oldukları donanım, eğitim, tehlike durum planı ve diğer donanımın radyasyon güvenliği açısından uygun olduğunun Türkiye Atom Enerjisi Kurumu tarafından belge ile tespit edilmiş olması gerekir (Tebliğ 12/2).

Tebliğ'e göre, A tipi gözetim şirketi statüsü sadece yetkilendirildiği fasılda geçerlidir. Tebliğ'deki ifadeden Türk Gümrük Tarife Cetvellerinden herhangi bir faslından akredite olmuş gözetim kuruluşlarının radyasyon ölçümü için başvuru şartını sağladığına dair bir anlam çıkmaktadır. Ancak, Tebliğ'deki bu açıklamaya rağmen; Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun konuya ilişkin çıkarmış olduğu idari düzenlemede¹³ personel ve cihaz yeterliliğinin sıkı şartlara bağlanmış olması karşısında, herhangi bir alanda akredite olarak A tipi gözetim kuruluşu olma hakkını elde etmiş olmak yerine, sadece radyoaktif maddelerle ilintili gümrük tarife fasıllarında akredite olmuş gözetim kuruluşlarının radyasyon ölçümü başvurusunun kabul edilebileceği yönünde bir düzenleme daha yerinde olurdu.

B. "B Tipi" Uluslararası Gözetim Kuruluşları

Tebliğ'de, Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesinin yedinci fıkrası çerçevesinde akreditasyon sertifikasına sahip olmayan uluslararası gözetim kuruluşları B tipi uluslararası gözetim kuruluşu olarak ayrıma tabi tutulmuştur.

B tipi uluslararası gözetim kuruluşu belgesi, verildiği tarihten itibaren üç yıl süreyle geçerlidir. Belge aldıktan itibaren üç yıl boyunca uluslararası gözetim faaliyetinde bulunmayan B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının uluslararası gözetim kuruluşu belgesi yenilenmez (Tebliğ 7/8)¹⁴.

Tebliğ'de, A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarına, akreditasyon kapsamı dışında kalan hallerde B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının tabi oldukları şartlara uygun olarak gözetim faaliyetlerinde bulunma imkânı tanınmıştır.

¹³ *Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne Sahip Kuruluşların Radyasyon Ölçümü de Yapabilmeleri- ne İlişkin Usul ve Esaslar*. Bkz. <http://www.taek.gov.tr/belgeler-formlar/rsgd-formlari/uygunluk-belgesi-islemleri/radyasyon-olcum-sistemleri/Radyasyon-%C3%961%C3%A7%C3%BCm-Sistemi-Uygunluk-Belgesi-Verilmesine-%C4%B0li%C5%9Fkin-Usul-ve-Esaslar/> (ET. 21.09.2015)

¹⁴ Tebliğ'deki bu hükmü "*henüz gözetim faaliyetine başlamamış olmak*" şeklinde anlamak gerekir.

Uzman personel kullanımını açısından B tipi uluslararası gözetim kuruluşları için kolaylaştırıcı bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre; B tipi uluslararası gözetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilen gözetim faaliyetlerinin, yetkilendirme listesinde belirtilen uzmanlıklardan birine sahip olan uzman personel tarafından yürütülmesi esas olmakla birlikte; gözetim faaliyetini yürütecek B tipi uluslararası gözetim kuruluşu personelinin, yetkilendirme listesinde belirtilen uzmanlığa sahip olmamakla birlikte, yürütülecek gözetim faaliyetinin gerektirdiği uzmanlık bilgisi ve deneyime sahip olduğunun kuruluşu temsile ve ilzama yetkili kişi tarafından onaylanması halinde, gözetim faaliyetinin bu personel tarafından yürütülebileceği şeklinde bir düzenleme yer almaktadır (Tebliğ 8/3). Bu düzenlemenin gözetim kuruluşlarına duyulan güveni sarsabilecek nitelikte olmasına rağmen uygulamada yeterli uzman personel bulamama ihtimaline karşı Tebliğ'e alındığı düşünülmektedir. Tebliğ'deki bu kolaylığın suiistimal edilmesi halinde Tebliğ'in 15/2(a) hükmündeki yaptırımların uygulanması gündeme gelebilecektir.

B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının radyasyon ölçümü yapamayacağı Tebliğ'de özel olarak düzenlenmiştir (Tebliğ 12/1).

B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının, gözetim şirketi statüsüne başvuru ile ilgili koşullarda meydana gelecek değişiklikleri en geç bir ay içinde şirket veya kuruluşun merkezinin yerleşik olduğu ilin bağlı olduğu Bölge Müdürlüğüne ibraz etmeleri zorunludur (Tebliğ 13/4).

B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının, gözetim faaliyetinde bulunacak yeni şubelere ilişkin bildirim, şubenin açıldığı tarihten itibaren bir ay içerisinde merkezin ve şubenin bağlı olduğu Bölge Müdürlüklerine yapmaları zorunludur (Tebliğ 13/5).

B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının merkez ve şubeleri, bu Tebliğ'de belirtilen esaslar dâhilinde yıl içinde en az bir kez denetleneceği öngörülmüştür (Tebliğ 14/1).

V. Sorumluluk Rejimi

1. Genel Olarak

Uluslararası gözetim kuruluşlarının faaliyetlerinin sınırını Türk Gümrük Tarife Cetveli teşkil etmektedir [Tebliğ 4/1(ı)]. Uluslararası gözetim kuruluşlarının bu Cetvel'de yer alan fasıllarından yetkili oldukları dışındaki alanlarda gözetim faaliyetlerinde bulunmaları yasaklanmıştır; ayrıca düzenledikleri bütün belge ve raporlardan sorumludurlar (Tebliğ 8/2). Bunun tek istisnası Tebliğ'in 8/1 hükmünde yer alan düzenlemedir. Buna göre, A tipi gözetim kuruluşları, taleplerinin kabul edilmesi halinde akreditasyon kapsamına girmeyen hallerde B tipi gözetim kuruluşlarının tabi oldukları esaslara uygun olarak faaliyet gösterebilirler. Ancak, bu yasağa rağmen akredite edilmediği alanda düzenlenmiş raporun geçerli olup olmadığı Tebliğ'den anla-

şılamamaktadır. Buna ek olarak, ruhsatnamesiz olarak rapor düzenlemenin yaptırımını da belli değildir, bu hususta da düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Uluslararası gözetim kuruluşlarının sorumluluklarının temel dayanağının gözetim faaliyetleri olduğu muhakkaktır. Bu noktada, bu sorumluluğu beş gruba ayırmak suretiyle inceleme yoluna gidilmiştir. Aşağıda; akreditasyon ilişkisi dolayısıyla sorumluluk, teknik düzenlemeler rejiminden doğan sorumluluk, gözetim sözleşmesi sebebiyle sorumluluk, tanzim edilmiş olan gözetim raporuna ilişkin sorumluluk ve yardımcı kişilerden sorumluluk olmak üzere beş ana kısımda ele alınmıştır.

2. Akreditasyon İlişkisi Sebebiyle Sorumluluk

A. Genel Olarak

Türk hukukunda, laboratuvarların, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının ulusal ve uluslararası kabul görmüş kriterlere göre akreditasyonunun sağlanması görevi Türk Akreditasyon Kurumu'na (TÜRKAK) verilmiştir. TÜRKAK, akreditasyon maksadıyla başvuruların değerlendirilmesi, yeterliliğin onaylanması ve düzenli aralıklarla denetlenmesi ile yetkilendirilmiştir¹⁵.

TÜRKAK'in özel kanun ile kurulmuş bir kamu kurumu olmasının bir sonucu da yapmış olduğu akreditasyon sözleşmelerinin idarenin taraf olduğu bir idari sözleşme niteliğinde olmasıdır. Başvuru sahibi, akreditasyon sözleşmesinin kurulması ile bu sözleşmenin sağladığı imtiyazlardan yararlanma hakkını elde etmektedir. Türk hukukunda kanun veya yetkili makam tarafından verilen izinle yürütülen faaliyetlerin Türk Borçlar Kanunu'nun 115/3'üncü fıkrasında hükme bağlanan esasa uygun olarak sorumsuzluk sözleşmelerine ilişkin kısıtlamalara konu olabileceği bu noktada belirtilmelidir.

TÜRKAK tarafından akredite edilme işlemi kural olarak ihtiyari olmakla birlikte bunun istisnalarından birini bir kısım gözetim kuruluşları ve/veya bunların bünyelerinde yer alan laboratuvarlar teşkil etmektedir. A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının, akreditasyon sertifikasına sahip uluslararası gözetim kuruluşları¹⁶ olarak tanımlanması [Tebliğ 4/1(a)] sebebiyle, akreditasyon kurumu ile A tipi gözetim kuruluşlarının ilişkisinin önemi ortaya çıkmaktadır. A tipi gözetim kuruluşu başvurusunda bulunabilmek için akreditasyon belgesinin varlığı gereklidir (Tebliğ 5/3).

¹⁵ Avrupa Akreditasyon İşbirliği Programı'na (EA) üye bir akreditasyon kuruluşu tarafından akredite edilen kuruluşlar ile EA'nın ikili anlaşma yaptığı bir bölgesel akreditasyon kuruluşundan akredite kuruluşlar da bu kapsamda değerlendirilir. Bkz. <http://www.turkak.org.tr/TURKAKSITE/SSorulanSorular.aspx> (ET. 14.10.2015).

¹⁶ 16.12.2011 tarihli ve 2011/2621 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği m. 4/7. (RG. 23.02.2012/28213).

Buna ek olarak A tipi gözetim kuruluşu statüsü, akreditasyon belgesinin süresi ile sınırlıdır (Tebliğ 7/1). Gözetim Kuruluşlarının faaliyet alanı, akreditasyonun kapsamı ile sınırlandırılmıştır. Buna karşılık akredite gözetim kuruluşlarının taleplerinin uygun görülmesi halinde B tipi gözetim kuruluşlarının tabi oldukları esaslara uygun olarak gözetim faaliyetlerinde bulunmaları mümkündür (Tebliğ 8/1).

Gözetim faaliyetlerinin gerektirdiği laboratuvar analizlerinin üçüncü bir laboratuvar¹⁷ yapılması halinde de (Tebliğ 10/1) akreditasyon ilişkisi sebebiyle sorumluluk gündeme gelecektir. Bu halde sorumluluğun dayanağı, yardımcı gerçek veya tüzel kişinin eylem ve işlemlerinden sorumluluk olacaktır. Bu durumda gözetim kuruluşu akredite laboratuvarın eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Akreditasyon sınırlarına uyulup uyulmadığı ile ilgili denetimin akreditasyon kuruluşu tarafından yapılması gerekir. Akredite gözetim kuruluşları TÜRKAK'a karşı olan yükümlülüklerini de yerine getirmelidirler¹⁸.

B. Akreditasyon Sözleşmesinden Doğan Sorumluluk

Akreditasyona tabi gözetim kuruluşlarının tabi oldukları yükümlülükler esas itibarıyla ilgili Yönetmeliğin¹⁹ 7'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye bakıldığında akredite gözetim kuruluşunun temel sorumluluğunun TÜRKAK ile arasındaki akreditasyon sözleşmesinden²⁰ ortaya çıktığı görülmektedir. Akredite edilen gözetim kuruluşu, akreditasyon sözleşmesindeki şartlara uygun olarak gözetim faaliyeti yürütmekle yükümlüdür.

Akreditasyon sözleşmesi, gözetim faaliyetlerinden doğabilecek sorumluluğun akreditasyon kuruluşuna devri sonucunu doğurmaz. Akreditasyon belgesine sahip olmak, gözetim sözleşmesine istinaden gözetim raporu talep eden tarafa karşı olan sorumlulukların akreditasyon kuruluşuna (TÜRKAK gibi) devri anlamına gelmeyeceği hükme bağlanmıştır²¹. Buna mukabil, gözetim faaliyetlerinin konusu olan ürünleri denetlemekle yetkili olan kamu kuruluşlarına karşı sorumlulukları vardır²².

¹⁷ Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesinin yedinci fıkrası çerçevesinde bir akreditasyon belgesine sahip olması koşuluyla ihtiyaç duyulan analizi kendi laboratuvarlarında veya aynı koşullardaki özel laboratuvarlarda veya kamu kuruluşları tarafından yetkilendirilmiş laboratuvarlarda yaptırılmaları zorunludur.

¹⁸ Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik m. 9-10.

¹⁹ Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik (RG. 11.02.2012/28201).

²⁰ TÜRKAK'ın kullandığı Akreditasyon Sözleşmesi için bkz. www.turkak.org.tr/online/show_doc.asp?file_code=F701-039 (ET. 28.07.2015).

²¹ Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik m. 8.

²² Ürünleri İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun (No: 4703) m. 6/2; Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği m. 4/2.

Akredite edilen kuruluş, müşterilerine akreditasyon sözleşmesindeki esaslara uygun olarak gözetim faaliyetinde bulunmakla yükümlüdür; akreditasyon sözleşmesine ve uluslararası standartlara aykırı davranılması durumunda gözetim kuruluşunun hukuki ve idari sorumluluğu doğacaktır²³.

Bu hususta öne çıkan bir husus, akreditasyon ile ilgili olarak kamuyu aydınlatma yükümlülüğüdür. Gözetim kuruluşu, sadece akreditasyon belgesinde sayılan çalışma konularında yetkilidir. Gözetim sözleşmesinin kuruluş ve ifası aşamalarında akredite edilen işler ile akreditasyon dışında kalan işler hususunda belirsizliğe sebep olmayacak şekilde işlem yapma yükümlülüğü getirilmiştir [Yön. 7/2(c)]. İkinci olarak, akredite gözetim kuruluşları TÜRKAK markası kullanmak zorundadırlar²⁴. Akreditasyon belgesini ve logosunu yanıltıcı veya belirlenen kurallara aykırı şekilde kullanım yasaktır [Yön. 7/2(d)]. Üçüncü olarak, akreditasyonun askıya alınması veya geri çekilmesi halinde akreditasyon evrakının kullanımı durdurulur [Yön. 7/2(e)]. TÜRKAK, reklam, promosyon ve kamuyu bilgilendirme faaliyetlerinde düzeltme ve ikaz hakkında sahiptir [Yön. 7/2(f)].

Akreditasyon sözleşmesinden doğan ücret yükümlülüğünün yerine getirilmesi gerekir [Yön. 7/2(ç)].

Akreditasyon sözleşmesi yapmış olmanın bir sonucu da mesleki sorumluluk sigortası yapma yükümlülüğü getirmesidir [Yön. 7/2(g)].

Akredite kuruluş, akreditasyon şartlarını etkileyen değişiklikleri TÜRKAK'a bildirmekle yükümlüdür (Yön. 7/3).

C. TÜRKAK Logosunun Kullanımından Doğan Sorumluluk

Bu noktada dikkati çeken bir başka konu ise TÜRKAK logosunun kullanımından doğabilecek sorumluluk hususudur. TÜRKAK'ın akreditasyon sözleşmesinin kurulmasını müteakip kullanımına izin verdiği logonun garanti markası²⁵ olarak kabul edilip edilmeyeceği hususunun tartışılması gereklidir. Türk hukukunda garanti markası terimi ile işletmelerin ürettiği mal ve hizmetlerin ortak özellikleri, üretim usulleri, coğrafi kaynakları ve kalitesini garanti etme kastedilmektedir. Markanın garanti etme işlevi işletmenin bizzat kendisine değil, işletme tarafından üretilen mal ve hizmetlere yöneliktir. Ferdi ve ortak markalardan farklı olarak, garanti markalarında ayırt etme fonksiyonu yerine kalite seviyesini belgelendirme amacı ön plandadır²⁶.

²³ Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik m. 7.

²⁴ Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik m. 9.

²⁵ Karahan S.: Garanti Markası. Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan Cilt I, 2010 s. 1203-1204; Şahin Caner, A.: Garanti Markaları Nedeniyle Sorumluluk, Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan, 2013, s. 356 vd; Bozgeyik, H.: Garanti Markasının Marka Hukukundaki Yeri ve Benzer Kavramlarla İlişkisi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 71, Sayı 2 2013, s. 91vd.

²⁶ Karahan s. 1205; Şahin Caner s. 361-363; Bozgeyik s. 94-95.

Bu sebeple TÜRKAK markasının marka hukuku anlamında marka ve garanti markası teşkil etmediği kanaatindeyim. Zira TÜRKAK logosunun kullanımındaki kalite vurgusu üretilen mal ve hizmetlerden ziyade o işletmenin bizzatı kendisine yöneliktir. Bu sebeple TÜRKAK logosunun usulsüz kullanımının Türk Ticaret Kanunu'ndaki haksız rekabet hükümlerine göre değerlendirilmesi gerekir.

3. Teknik Düzenlemeler Rejiminden Doğan Sorumluluk

A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının dış ticaretle ilgili teknik düzenlemeler kapsamındaki faaliyetlerinden dolayı bu teknik düzenlemeyi yürüten kuruluşlara karşı sorumlulukları gündeme gelebilir²⁷. Bu düzenlemenin yanı sıra, Ürünleri İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun'da yer alan uygunluk değerlendirme kuruluşları ile onaylanmış kuruluşların sorumluluklarına ilişkin esaslara uluslararası gözetim kuruluşlarının da tabi olduğunu kabul etmek mümkündür. Bu maddede, bağımsız ve tarafsız şekilde hizmet verme yükümlülüğü düzenlenmiştir (4703 Sayılı Kanun m. 9/1).

İkinci olarak, saklama yükümlülüğünden bahsetmek gerekir. Kanun'un 9/4 hükmüne göre saklama yükümlülüğü *uygunluk değerlendirme kuruluşları ile onaylanmış kuruluşlar, faaliyetleri ile ilgili her türlü bilgi, kayıt ve belgeleri, ilgili teknik düzenlemede belirtilen süre, bu sürenin belirtilmemesi halinde yetkili kuruluşça belirlenecek süre boyunca muhafaza etmek ve talep edilmesi halinde yetkili kuruluşlara ibraz etmekle yükümlüdürler. Faaliyetine son verilen veya kendi isteği ile faaliyetine son veren uygunluk değerlendirme kuruluşları ile onaylanmış kuruluşlar, faaliyette buldukları dönemde yapmış oldukları uygunluk değerlendirme faaliyetleri ile ilgili bilgi, kayıt ve belgeleri, aynı konuda faaliyette bulunan uygunluk değerlendirme kuruluşu veya onaylanmış kuruluşça devredilmek üzere yetkili kuruluşça teslim eder. Ancak, uygunluk değerlendirme kuruluşu ile onaylanmış kuruluşların söz konusu bilgi, kayıt ve belgelere ilişkin sorumlulukları ilgili teknik düzenlemede belirtilen süre, bu sürenin belirtilmemesi halinde yetkili kuruluşça belirlenecek süre boyunca devam eder* şeklinde hükme bağlanmıştır.

4. Gözetim Sözleşmesinden Doğan Sorumluluk

A. Genel Olarak

Gözetim Kuruluşları, kuruluş amaçları gereği tarafsız ve bağımsız şekilde gözetim faaliyetinde bulunmakla yükümlüdürler. Tebliğ'de gözetim kuruluşlarının ve bunların personelinin *dürüstlük, bağımsızlık, tarafsızlık, şeffaflık, ayrımcılık yapmama ve ticari sırları koruma koşullarını sağlayacak ve müşterilerini gereksiz külfete sokmayacak şekilde faaliyette bulunmakla yükümlü oldukları* ifade edilmiştir (Tebliğ 13/1).

²⁷ Ürünleri İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun (No: 4703, RG. 11.07.2001/24459) m. 6/2 ve 9.

Buna ek olarak Tebliğ'de *Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik, Dünya Ticaret Örgütü Sevk Öncesi İnceleme Antlaşması*²⁸ ve ilgili teknik düzenlemeler ile 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan usul ve esaslara uygun faaliyet gösterme yükümlülüğü de getirilmiştir.

Uluslararası gözetim kuruluşları gözetim faaliyetlerini kural olarak "bizzat" yapmakla yükümlüdürler. Bizzat yapma yükümlülüğü gözetim faaliyetinin gerektirdiği laboratuvar incelemeleri ve personel yeterliliği bakımından önem arz etmektedir. Tebliğ'e göre, aksi kararlaştırılmadıkça gözetim kuruluşu laboratuvar analizini akreditasyon belgesine²⁹ sahip olması kaydıyla kendi laboratuvarlarının yanı sıra, aynı belgeye sahip başka laboratuvarlarda ya da kamu kuruluşları tarafından yetkilendirilmiş laboratuvarlarda yaptırmakla yükümlüdür. Bununla beraber, gözetim kuruluşunun üçüncü bir laboratuvarında yaptırmaması, laboratuvar tetkiklerine ilişkin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz (Tebliğ 10/2). Gözetim faaliyetini bizzat yerine getirmenin ikinci istisnası alt yüklenici (taşeron) uygulamasıdır. Tebliğ'de personele ilişkin şartların sağlanması koşuluyla A ve B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının başka bir uluslararası gözetim kuruluşunu veya kişileri alt yüklenici³⁰ olarak kullanabilecekleri kurala bağlanmıştır (Tebliğ 11/1).

B. Sorumluluk

Gözetim sözleşmesi, idare tarafından yetkilendirilen gözetim kuruluşu ile yapılan ve gözetim kuruluşunun ücret karşılığında dış ticarete konu mallar üzerinde gözetim faaliyetinde bulunmak suretiyle rapor hazırlamayı taahhüt ettiği bir sözleşmedir. Gözetim sözleşmesinin hiç ya da gereği gibi ifa edilmemesi halinde gözetim kuruluşunun sözleşmeden doğan sorumluluğu gündeme gelecektir.

Gözetim sözleşmesi dolayısıyla gözetim kuruluşunun temel edimi, almış olduğu ücret karşılığında gözetim faaliyetinde³¹ bulunmaktır. Gözetim faaliyetinin dış ticaret sözleşmesine konu olan malların tesliminden önce tamamlanması gereklidir³². Gö-

²⁸ *Agreement on Preshipment Inspection (PSI Agreement)*. Türkiye bu Antlaşmaya taraf değildir.

²⁹ Söz konusu laboratuvarın Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği'nin 4/7'inci fıkrasına uygun olarak TÜRKAK tarafından akredite edilmiş olması gerekir. TÜRKAK'ın akreditasyon hizmeti vermediği alanlarda veya Avrupa Birliği üye devletlerinin eşdeğerlik incelemesini olumlu tamamlamış ulusal akreditasyon kuruluşlarından akredite olmak gerekir.

³⁰ Tebliğ'de (m. 11/2), alt yüklenici (taşeron) olarak kullanılan uluslararası gözetim şirketleri ile kişilerin Türk Gümrük Tarife Cetveli fasılları itibarıyla yetkili oldukları alanları gösteren belgelerin 5 yıl süreyle saklanması zorunluluğu getirilmiştir.

³¹ Uluslararası gözetim sözleşmesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. *Caner, O.: Uluslararası Gözetim Sözleşmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 22/1 2016, ss. 1-31.*

³² EC Directive 3287/94 m. 4/a; PSI Agreement 2/15.

zetim faaliyetlerinin içerisinde gerekli testlerin ve laboratuvar işlemlerinin yapılması, yapılan incelemeler sonucunda Gözetim Raporu (*Clean Report of Findings*) tanzim edilmesi gereklidir. Eğer bu belge tanzim edilemiyor ise neden tanzim edilemediğine dair detaylı bir rapor tanzim edilmelidir³³. Raporun gerçeğe uygun ve tarafsız şekilde hazırlanmaması halinde gözetim kuruluşunun sorumluluğu gündeme gelebilecektir.

Gözetim kuruluşunun gözetim faaliyetlerini bizzat icra etmesi esas olmakla birlikte Tebliğ'de alt yüklenici/yardımcı kişi (taşeron) ve kendi laboratuvarlar dışında üçüncü laboratuvarlardan da yararlanılabilmemesinin yolu açık tutulmuştur³⁴. Laboratuvarların ve yardımcı kişilerin yeterliliğinden dolayı gözetim kuruluşu sorumlu olacaktır; yardımcı kişilerden yararlanmak gözetim kuruluşunun gözetim sözleşmesinden doğan sorumluluklarını kaldırmaz.

Gözetim sözleşmesinden doğan sorumluluğa, aynı zamanda bu vesile ile öğrenilen ticari sırların saklanması yükümlülüğü de dâhildir.

5. Gözetim Kuruluşunun Düzenlenen Belgelerden Sorumluluğu

A. Genel Olarak

Uluslararası gözetim kuruluşlarının varlık sebebini teşkil eden gözetim raporu tanzimi, dış ticaret işlemlerinin seyrinde önemli etkilere sahiptir. Bilgi verme maksadına yönelik olarak tanzimi talep ettirilen gözetim raporu, gözetim sözleşmesinin asli edimlerinden birini teşkil etmektedir.

Gözetim raporu tanziminde amaç, dış ticaret konusu malların durumunun objektif ve tarafsız olarak tespitinin sağlanmasıdır. Gözetim raporu sayesinde dış ticaret konusu mallar hakkında değer yargısı edinmek mümkün olur. Gözetim Kuruluşunun gözetim faaliyetleri kapsamına girecek eylem ve işlemler sonucunda hazırladığı raporun bilgi vermeden doğan sorumluluk kavramına girdiği doktrinde kabul edilmektedir³⁵. Buradaki sorumluluğun sebebi yanlış bilgi verilmesidir.

Gözetim kuruluşları, düzenledikleri tüm rapor ve belgelerden sorumludurlar (Tebliğ 8/2). Uluslararası gözetim kuruluşlarının tanzim ettikleri belgelerin doğru olması, gerçeği yansıtması zorunludur. Uygulamada, gözetim kuruluşlarının raporları taklit edilmeyi zorlaştırmak, güvenliği arttırmak amacıyla özel kâğıda basılmaktadır.

Gözetim kuruluşlarının belge tanzimine ilişkin bazı özel haller Tebliğ'de düzenlemeye tabi tutulmuştur. Tebliğ'in 9'uncu maddesine göre uluslararası gözetim kuru-

³³ EC Directive 3287/94 m. 4/a; PSI Agreement 2/16.

³⁴ Alt yüklenici/yardımcı kişi (taşeron) ve üçüncü laboratuvarlardan da yararlanmadan doğan sorumluluk ile ilgili olarak bkz. aşağıda "Yardımcı Kişilerden Sorumluluk/Çalıştırmanın Sorumluluğu" kısmına bakınız.

³⁵ Bkz. Karca Ç.: Bilgi Vermeden Dolaylı Üçüncü Kişiyeye Karşı Sorumluluk. Ankara 2004, s. 5-7.

luşları, gözetim faaliyetlerine ilişkin olarak tanzim edecekleri tüm belgelere müteselsil sıra numarası ve tarih vermek suretiyle kayıt altına alacakları hükme bağlanmıştır³⁶.

Gözetim raporu tanzimi dolayısıyla sorumluluk çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir. İlk olarak, rapor talep eden taraf ile gözetim kuruluşu arasında ortaya çıkabilecek ihtilaflar bakımından konuya bakmak gerekir. Gözetim kuruluşu ile gözetim sözleşmesi yapmış olan taraf arasındaki ihtilaflarda esas itibariyle bu sözleşmenin hükümleri esas alınmalıdır. Ek olarak bir dış ticaret sözleşmesinde³⁷ bilgi verme (rapor düzenleme) yan yüküm olarak yer alabilir, bu halde de sorumluluğun kaynağı taraflar arasında tanzim edilmiş bulunan sözleşmedir³⁸. İkinci ihtimal, bir dış ticaret işlemine temel teşkil eden sözleşmenin kuruluş aşamasında istenen gözetim raporundaki yanlışlıklardan mütevellit sorumluluğun dayanağının ne olacağı sorunudur. Bu durumda, bu belgeye itimat ederek ticari faaliyette bulunan tarafa karşı, sözleşme öncesi görüşmelerde bilgi verme yükümlülüğünün ihlali sebebiyle *culpa in contrahendo* sorumluluğundan bahsedilmesi mümkündür³⁹. Üçüncü ihtimalde ise, gözetim kuruluşu sözleşme ilişkisi dolayısıyla rapor tanzim etmekte, sözleşmenin karşı tarafı bu raporu bir üçüncü kişiye sözleşme yapmak amacıyla aktarmakta, buna mukabil üçüncü kişi bilgilerin doğru olmaması sebebiyle zarar görmektedir. Bu ihtimalde bilgi vermeden mütevellit sorumluluk gündeme gelmektedir⁴⁰. Gözetim kuruluşları bu şekilde düzenledikleri bütün belge ve raporların sebep olduğu zararlardan, yanlış veya eksik raporu esas alarak işlem yapan kişilerin vermiş oldukları zararlardan sorumludurlar.

B. Gözetim Raporuna İlişkin Genel Esaslar

Dış ticaret uygulamasında ihtilafların önemli bir kısmı ihracat konusu malın sözleşme şartlarına uygun olup olmadığı hususunda ortaya çıkmakta; sözleşmede kararlaştırılan mal ile ihracatçı tarafından sevk edilen malın evsafının tam olarak uyumlu olup olmadığı hususu ihtilafa konu olabilmektedir. Bu gibi ihtilafları ortadan kaldırmak için uygulamada ihracatçının tanzim ettiği kalite belgesi, analiz belgesi gibi belgelerin tanzim edildiği görülmektedir. Bu belgeler, malların sözleşme

³⁶ Bu Kurala uymamanın yaptırımları ile ilgili olarak bkz. Tebliğ 15/2.

³⁷ Dış ticaret işleminin borçlar hukuku bakımından çoğu zaman satım sözleşmesi olması mümkün olmakla birlikte bazı hallerde bunun istisna (eser) sözleşmesi gibi bir sözleşme olabilmesi de mümkündür. Akreditif şartları içerisinde de gözetim raporu tanzimi yer alabilir.

³⁸ *Kırca* s. 6-7.

³⁹ *Kırca* s. 6; *Gezder Ü.: Türk/İsviçre Hukukunda Culpa in Contrahendo Sorumluluğu*, İstanbul 2009, s. 10 vd; *Culpa in Contrahendo sorumluluğuna ilişkin olarak bkz. Demircioğlu H. R.: Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk (Culpa in Contrahendo Sorumluluğu)* Ankara 2009, s. 77 vd; *Gürpınar D.: Sözleşme Dışı Yanlış Tavsiyede Bulunma Öğüt veya Bilgi Vermeden Doğan Hukuki Sorumluluk*, İzmir 2006, s. 54 vd.

⁴⁰ *Kırca* s. 7; *Gürpınar* s. 66 vd.

şartlarına uygun olduğunu garanti etme amacına yöneliktir⁴¹. Ancak, farklı devletlerde yer alan taraflar için ihracatçı tarafından tek taraflı olarak düzenlenen bu tarz belgelerin yeterli güveni sağlamayacağı muhakkaktır⁴². Bu güvensizlik, uluslararası ticaret işlemlerinde sözleşme konusu olan malın tarafların belirledikleri evsafa uygun olarak yüklenip yüklenmediğinin yeterli uzmanlığa sahip, resmi makamlardan ruhsat almış, tarafsız nitelikteki kuruluşlardan yararlanılması sonucunu ortaya çıkarmıştır⁴³. Günümüzde, uluslararası ticaret sözleşmesinin tarafı olmayan, üçüncü kişi niteliğindeki gözetim kuruluşlarının sözleşme konusu malın miktar, kalite, cins ve özellik itibariyle evsafa uygunluğunun tespit edilmesi amacıyla düzenlenen belgelere Gözetim Raporu (*Certificate of Inspection*) adı verilmektedir.

Uluslararası satım sözleşmelerinde akreditifte veya sözleşmede mal bedelinin tahsil edilebilmesi için ödeme bankasına ibrazı gereken belgeler arasında gözetim raporunun bulunması da kararlaştırılabilmektedir⁴⁴.

Gözetim raporunun garanti fonksiyonunun olduğu doktrinde savunulmaktadır⁴⁵. Bu belge ile sözleşme konusu malın sözleşme şartlarını haiz olduğuna dair karine oluşmaktadır. Buna ek olarak gözetim raporunun sözleşmeye veya akreditif işlemine dâhil olmasının alıcı ve satıcı arasında bir dolaylı temsil ilişkisi olduğu savunulmaktadır. Gözetim raporu alınması ihracatçı tarafından kendi adına fakat ithalatçı hesabına yapılmaktadır. İhracatçı, gözetim kuruluşu ile sözleşmenin tarafı olup kendi adına bu belge için ödeme yapmakta; ancak ithalatçı ile arasındaki dolaylı temsil ilişkisine istinaden *-bir maliyet unsuru olarak-* gözetim raporu masraflarını ithalatçının ödeyeceği bedele yansıtmaktadır⁴⁶.

C. Gözetim Raporuna İlişkin Yükümlülükler

Uluslararası gözetim kuruluşlarının en temel yükümlülüğü, gözetim sözleşmesine istinaden gerçekleştirilen *gözetim faaliyeti* sonucunda eksiksiz, ayrıntılı, gerçeğe uygun gözetim raporu düzenlemektir (Tebliğ, 9/2).

Gözetim Raporunun çerçevesini tayin ederken taraflar arasındaki gözetim sözleşmesinin ve dış ticaret işlemlerinin tabi olduğu gereklilikler karşılanmalıdır.

Gözetim raporlarının asılları ile firma dosyasındaki surette gözetim faaliyetini gerçekleştiren uzman personelin ad ve soyadı ile unvanının bulunması zorunludur.

⁴¹ Şanlı, s. 50.

⁴² Şanlı, s. 50.

⁴³ Şanlı, s. 50.

⁴⁴ Şanlı, s. 51.

⁴⁵ Şanlı, s. 51; Gözetim Raporunun hukuki niteliği için bkz. *Caner, O.: Türk Hukukunda Uluslararası Gözetim Sözleşmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2016, 22/1, ss.1-31.*

⁴⁶ ŞANLI, s. 51.

Uzman personelin kurum içerisinde veya dışından olması önem arz etmez. Buna ek olarak, gözetim raporlarında ıslak imza zorunluluğu getirilmiştir. Tebliğ'deki düzenlemeye göre "gözetim raporlarının aslı ve firma dosyasındaki nüshasında, gözetim faaliyetini yürüten uzman personelin veya şirketi temsil ve ilzama yetkili bir kişinin ıslak imzasının bulunması" gereklidir (Tebliğ 9/4). Uluslararası ticaretin büyük ölçüde elektronik iletişim araçlarıyla yürüdüğü dönemde ıslak imzanın zorunlu tutulması uluslararası ticaretin gerekleri ile bağdaşır nitelikte değildir.

Gözetim raporlarının imzalı nüshalarının beş yıl süreyle saklanması zorunludur (Tebliğ 9/4).

Türk hukukunda gözetim şirketi statüsüne sahip olmak münhasıran gözetim faaliyeti ile iştigali gerektirmemektedir. Gözetim kuruluşları başkaca kazanç getirici işleri de yapabilirler. Bu hususta Tebliğ'in getirdiği kısıtlama, gözetim kuruluşlarının kendilerinin gerçekleştirmiş oldukları dış ticaret işlemlerinde kullanılmak üzere gözetim raporu tanzim etmelerinin yasaklanmış bulunmasıdır (Tebliğ 13/2). Gözetim raporlarının temel özelliği olan objektif, bağımsız üçüncü kişi denetimi yaklaşımının gerekli olması Tebliğ'deki bu düzenlemenin gerekçesini oluşturmaktadır. Gözetim kuruluşlarının kendi eylem ve işlemlerinde tarafsız olamayacağı gerekçesi ile bu düzenleme tarzı kabul edilmiştir.

Akreditasyona tabi olan A tipi gözetim kuruluşları Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği (RG. 23.02.2012/28213) ile Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik'teki (RG. 11.02.2012/28201) esaslara da riayet etmeleri gereklidir (Tebliğ 13). Buna göre A tipi gözetim kuruluşları müşterilerine akredite edildiği konularda belirlenmiş akreditasyon esaslarına ve akreditasyon sözleşmesindeki şartlara uygun olarak hizmet vermekle yükümlüdürler.

6. Yardımcı Kişilerden Sorumluluk

A. Personel Yeterlilikleri

Tebliğ'de yer alan başvuru ve değerlendirmeye ilişkin maddeler (m. 5 ve 6) incelendiğinde personel yeterliliğinin gözetim şirketi statüsü verilmesinde belirleyici bir unsur olduğu görülmektedir. Tebliğ'de, gözetim faaliyetlerini fiilen yürütecek personelin nitelikleri özel düzenlemeye tabi tutulmuştur. Tebliğ'e göre uzman personel tabiri; *gözetim faaliyetinin gerektirdiği uzmanlığa sahip, Türk Gümrük Tarife Cetveli Fasıllarına uygun hazırlanmış uzmanlık listesine uygun şekilde yetkilendirilmiş, gözetim faaliyetini yürüten ve ad, soyad ve unvanı gözetim raporunda belirtilen personel* anlamında kullanılmaktadır [Tebliğ 4/1(ğ)].

Gözetim şirketi statüsü başvurusu için personel yeterliliğinin ispatlanması gerekmektedir. Bu amaçla gözetim faaliyetini yürütecek uzman personelin istihdam

edildiğini kanıtlayan hizmet sözleşmesi veya işe giriş bildirgesi, Türk Gümrük Tarife Cetveli fasılları itibarıyla yetkili oldukları alanları da gösteren liste ve eğitim durumlarını gösteren belgelerin yanı sıra uzman personelin imza beyannamesinin de başvuruya eklenmesi gerekmektedir. Yardımcı kişi seçimi ve denetimindeki özel ihtimam yükümlülüğü radyasyon ölçümü konusunda daha da artmaktadır. Radyasyon ölçümü yapmaya yetkili A tipi gözetim kuruluşlarında personel yeterliliği daha sıkı koşullara bağlanmıştır⁴⁷.

Uzman personel çalıştırma zorunluluğu, B tipi uluslararası gözetim kuruluşları bakımından kısmen yumuşatılmıştır. A ve B tipleri bakımından gerçekleştirilen gözetim faaliyetlerinin uzman personel ile yürütülmesi kural olmakla birlikte B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarında *yetkilendirme listesinde belirtilen uzmanlığa sahip olmamakla birlikte, yürütülecek gözetim faaliyetinin gerektirdiği uzmanlık bilgisi ve deneyime sahip olduğunun şirketi temsile ve ilzama yetkili kişi tarafından onaylanması halinde, gözetim faaliyeti bu personel tarafından yürütülebileceği* kabul edilmiştir (Tebliğ 8/3). Tebliğ'de öngörülen bu istisnanın ihlal edilmesi halinde ihlal eden gözetim kuruluşu hakkında, faaliyetin süreli-süresiz olarak men edilmesi veya gözetim şirketi statüsünün geri alınması yaptırımlarından biri uygulanabilecektir.

Kural, gözetim faaliyetinin ruhsat verilen kuruluş tarafından bizzat yapılması olmakla birlikte, ihtiyaç duyulduğunda başka kişilerden de yararlanılabilmesine imkân sağlanmıştır. Tebliğ'de taşıeron olarak ifade edilen alt yüklenici (yardımcı kişi) gerçek veya tüzel kişi⁴⁸ olabilir; her halükarda Tebliğ'de uzman personel için aranan niteliklerin taşıeron olarak çalıştırılan kişilerde de bulunması gerekir. Bu hükmün istisnai nitelikte olması karşısında Tebliğ'in 8/3 hükmünde yer alan B tipi gözetim kuruluşları için kabul edilen kolaylaştırıcı düzenlemenin taşıeron işletmeler için geçerli olmaması gerekir. Aksi yorum, getirilen istisnanın genişletilerek Tebliğ'de yer alan pek çok düzenlemenin etkisiz hale gelmesine yol açabilecektir.

Laboratuvarın gözetim kuruluşunun bünyesinde olması halindeki sorumluluk ile üçüncü bir kuruluşa ait laboratuvarın kullanılması halindeki sorumluluğun da ayırt edilmesi gerekir. Üçüncü kuruluşların bünyelerindeki laboratuvarların işlemlerinden sorumluluk da yardımcı kişiden sorumluluğun tabi olduğu esaslara tabi olmalıdır.

Gözetim Raporunda gözetim faaliyetini yürüten uzman personelin kimlik bilgilerinin ve unvanının bulunması gerekir. Gözetim Raporu uzman personel veya

⁴⁷ *Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne Sahip Kuruluşların Radyasyon Ölçümü de Yapabilmelerine İlişkin Usul ve Esaslar, m. 3/1(d), 4/1(ç) ve 6/1(a)*. Bkz. <http://www.taek.gov.tr/belgeler-formlar/rsgd-formlari/uygunluk-belgesi-islemleri/radyasyon-olcüm-sistemleri/Radyasyon-%C3%96l%C3%A7%C3%BCm-Sistemi-Uygunluk-Belgesi-Verilmesine-%C4%B0l%C5%9Fkin-Usul-ve-Esaslar/> (ET. 21.09.2015)

⁴⁸ Tebliğ'de alt yüklenici (taşıeron) olarak başka bir uluslararası gözetim kuruluşu veya bunlara muadil kişilerin taşıeron olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir (Tebliğ 11/1).

kuruluşu temsil ve ilzam ile yetkili kişi tarafından imzalanmalıdır. Tebliğ'de, gözetim raporundaki imzaların ıslak imza olarak atılması gerektiği belirtilmiştir. Mevcut düzenlemeye göre, *gözetim raporlarının aslı ve firma dosyasındaki nüshasında, gözetim faaliyetini yürüten uzman personelin veya şirketi temsil ve ilzama yetkili bir kişinin ıslak imzasının bulunması ve belgelerin imzalı nüshalarının beş yıl süreyle saklanması* zorunluluğu bulunmaktadır. Bu husus eleştiriye açıktır. Günümüzde teknolojinin geldiği nokta dikkate alındığında dış ticaret işlemleri gibi sıklıkla hazır olmayanlar arasında cereyan eden uluslararası sözleşme ilişkilerinde güvenli elektronik imza sistemlerine imkân tanınması isabetli olurdu.

B tipi uluslararası gözetim kuruluşları tarafından düzenlenen gözetim raporlarında uzman personelin kimliğinin veya unvanının belirtilmemesi veya ıslak imza eksikliği halinde bir ay süre ile faaliyetten men müeyyidesi uygulanacağı hükme bağlanmıştır [Tebliğ 15/2(b)]. Düzenlemede sadece B tipi gözetim kuruluşlarından bahsedilmesi sebebi ile A tipi gözetim kuruluşları için Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı'nın 14'üncü maddesinin uygulanması gerekir.

Bu konuda son olarak yabancı gerçek kişilerin Türkiye Cumhuriyeti'nde uluslararası gözetim işlerinde faaliyetlerinde tabi oldukları esasların tespitidir. Bir ülkede bulunma ya da ikamet hakkı elde etme hakkının alınmış olması aynı zamanda çalışma hakkının da elde edilmiş olduğu anlamına gelmemektedir. Bu kategorideki yabancı kişiler 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun⁴⁹ hükümlerine uygun olarak önceden izin almak suretiyle (m. 4/1) Türkiye'de çalışabilirler. Bununla beraber; Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'na tabi olarak faaliyet gösteren gözetim kuruluşları ise bu husustaki özel rejime tabidirler⁵⁰. Buna göre gözetim faaliyetlerinde kilit personel niteliğindeki kişiler, ilgili yönetmeliğin⁵¹ 4'üncü maddesindeki şartları sağlamak şartıyla nispeten daha kolay bir rejime tabi tutulmuşlardır. Doğrudan yabancı yatırımlardaki yabancı personelden kilit personel sayılmayanlar ise yabancıların Türkiye'de çalışabilmeleri için aranan genel rejime tabidirler.

B. Sorumluluk Rejimi

Günümüzde ticaret hayatında işletmelerin başka kişilerden veya kuruluşlardan destek alarak ticari faaliyetlerini yürütmeleri yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk hukukunda gözetim kuruluşlarının tüzel kişi olarak varlık göstermesi asıldır. Yardımcı kişilerin davranışlarından sorumluluk konusu irdelenirken, Türk huku-

⁴⁹ RG. 06.03.2003/25040.

⁵⁰ Bkz. *Çelikel A./Gelgel (Öztekin) G.:* Yabancılar Hukuku, Yenilenmiş 21'inci Baskı, İstanbul 2015, s. 177 vd.

⁵¹ Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik. RG. 17.06.2003/25141.

kunda tüzel kişinin organlarını teşkil eden kişilerin yardımcı kişi olarak kabul edilmediği⁵² görüşünün baskın olduğu vurgulanmalıdır. Özel hukuk tüzel kişileri gibi kamu tüzel kişileri de bu hukuki ilişkiye taraf olabilirler. Ancak kamu tüzel kişilerinin ifa yardımcıları ile olan ilişkilerinin esas itibarıyla kamu hukukuna tabi olduğu belirtilmelidir. Ancak kamu kurumu⁵³ ile ifa yardımcıları arasındaki ilişkinin özel hukuk ilişkisi olduğu hallerde Borçlar Kanunu'na göre sorumluluk gündeme gelir⁵⁴. Tüzel kişi, organlarının eylem ve işlemlerinden dolayı Türk Medeni Kanunu 50 ve Türk Borçlar Kanunu'nun 49'uncu maddeleri dolayısıyla doğrudan doğruya sorumludur. Buna mukabil, gözetim kuruluşu bünyesinde çalışıp da organ sıfatını haiz olmayan çalışanların Türk Borçlar Kanunu 66 veya 116'ncı maddelerine göre sorumlu olabilmeleri mümkündür. Sorumluluğa sebep olan ilişki kural olarak hizmet sözleşmesi olmakla birlikte başka sözleşme türleri veya fiili durumdan da doğabilir⁵⁵.

Bu açıklamalar çerçevesinde uluslararası gözetim kuruluşlarının bünyelerinde bulunan personel veya hizmetlerinden yararlandıkları kişilerin/kurumların eylem ve işlemlerinden doğabilecek zararlardan sorumlu tutulmaları mümkün olduğunu söylemek Türk Hukukuna hâkim ilkelere uygun düşmektedir. Tebliğ açısından önem arz eden husus, Tebliğ'de ifade olunan uzman personelin (çalışanın) seçiminde gerekli özenin gösterilip gösterilmediği meselesidir. Gözetim faaliyetinin, ihtisas gerektiren, tarafların ve kamunun güveninin korunmasını gerektiren bir uğraş olması sebepleriyle personel yeterliliği özel önem arz etmektedir. Tebliğ'de (8/3) yer alan, B tipi gözetim kuruluşlarının gözetim faaliyetlerinin uzman personel tarafından yürütülmesi esası kabul edilmekle birlikte personelin uzmanlığının takdiri ile ilgili olarak şirketi temsile ve ilzama yetkili olan kişilere yetki verilmesine ilişkin düzenlemeye dikkat çekmek gerekir. Bu durumda şirketi temsil ve ilzama yetkili olan kişinin, yardımcı kişinin seçimi ve denetimine ilişkin sorumluluğunun, keyfiligi önleme maksadıyla daha dikkatli ele alınması gündeme gelebilecektir. Her ne kadar Tebliğ'de esnek bir rejim getirilmiş ise de Türk Borçlar Hukukuna hâkim esaslar dolayısıyla ilgili gözetim kuruluşunun personel seçiminde her türlü özeni göstermiş olması gereklidir. Personelin gözetim kuruluşu bünyesinde icra edilen gözetim faaliyetlerinin mahiyetine uygun fiziki, fikri, mesleki, ahlaki standartlarda olması gereklidir⁵⁶. Tebliğ'de bu husus, uluslararası

⁵² Eren, F.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17'inci Bası, Ankara 2014, s. 624, 1074-1075; Oğuzman, K./Öz, T.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, İstanbul 2012, s. 569; İnan A. N./Yücel Ö.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4'üncü Bası, Ankara 2014, s. 416; Kılıçoğlu A. M.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 18'inci Bası, Ankara 2014, s. 330.

⁵³ Gözetim Şirketi Statüsüne sahip resmi kurumları, TÜBİTAK Bursa Test ve Analiz Laboratuvarı (BUTAL) ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE) olmak üzere iki tanedir.

⁵⁴ Eren s. 623; Oğuzman/Öz, s. 565; Reisoğlu S.: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25'inci Bası, İstanbul 2014, s. 184-185; Antalya O. G.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler C 1, İstanbul 2012, s. 549, 554.

⁵⁵ Eren s. 625; Kılıçoğlu s. 329; Reisoğlu s. 184; Antalya s. 555; İnan/Yücel s. 416.

⁵⁶ Eren s. 628; Kılıçoğlu s. 332; Reisoğlu s. 187; Antalya s. 558; İnan/Yücel s. 417, 418.

gözetim kuruluşlarının personelinin gözetim faaliyetinin gerektirdiği bilgi, deneyim ve eğitime sahip olmalarından dolayı sorumlu oldukları hükmü (Tebliğ 8/4) ile teyit edilmiştir. Burada açıkladığımız hukuki sorumluluğa ek olarak, Tebliğ'in 15'inci maddesinde getirilen idari yaptırımların da bu noktada dikkate alınması gerekir.

Tebliğ'in 13'üncü maddesinde düzenlenen gözetim kuruluşlarının yükümlülüklerine ilişkin esasların bu kuruluşların personeli için de geçerli olduğu düzenlenmiştir.

Bir diğer önemli husus ise personelin eylem ve işlemlerinden dolayı sorumsuzluk sözleşmeleri ile ilgilidir. Türk Borçlar Kanunu'nun getirmiş olduğu sisteme göre gözetim kuruluşunun gözetim hizmeti alanlar ile kendi personelinin eylem ve işlemlerinden dolayı sorumlu olmayacağına dair sözleşmelere kayıt konulması halinde bu kayıtların Türk Borçlar Kanunu'nun 116/3 fıkrasındaki düzenleme sebebiyle, kesin olarak hükümsüz olduğu söylenmelidir.

Kural, gözetim faaliyetinin ruhsat verilen kuruluş tarafından yapılması olmakla birlikte, ihtiyaç duyulduğunda başka kişilerden de yararlanılabilesine –istisnai hallerde- imkân sağlanmıştır. Gözetim faaliyetinde alt yüklenici (taşeron) kullanılması, gözetim kuruluşlarının bu alandaki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Taşeronlar tarafından düzenlenen rapor ve belgelerden de uluslararası gözetim kuruluşları sorumludur (Tebliğ 11/3). Tebliğ'de taşeron olarak ifade edilen yardımcı kişinin gerçek veya tüzel kişi olabilmesi mümkündür; her halükarda Tebliğ'de uzman personel için aranan niteliklerin taşeron olarak çalıştırılan kişilerde de bulunması gerekir. Alt yükleniciden yararlanmaya ilişkin hükmün istisnai nitelikte uygulanması gerekmesi karşısında Tebliğ'in 8/3'üncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan B tipi uluslararası gözetim kuruluşları için kabul edilen kolaylaştırıcı düzenlemenin taşeron işletmeler için geçerli olmaması gerekir. Aksi yorum Tebliğ'de getirilen istisnanın genişletilerek Tebliğ'de yer alan pek çok düzenlemenin etkisiz hale gelmesine yol açabilecektir.

Bu noktada önem arz eden bir diğer husus da gözetim kuruluşunun kendi bünyesi dışındaki laboratuvarlardan yararlanması konusudur. Ancak istisnaen, Tebliğ (m. 10), taraflar arasında aksine düzenleme olmadıkça akreditasyon belgesine⁵⁷ sahip olması koşuluyla laboratuvar analizlerinin gözetim kuruluşu dışındaki laboratuvarlarda da yaptırılabilmesine imkân vermesi sebebiyle bu gibi laboratuvarlardan yararlanma halinde bunların da Tebliğ ve Türk Borçlar Kanunu anlamında yardımcı kişi sayılacakları muhakkaktır. Bu husus, Tebliğ'de de üstü kapalı şekilde teyit edilmiştir (Tebliğ 10/2).

Gözetim işi yapan uzman personelin birden çok kuruluşun emrinde çalışması mümkündür. Çalışan kişi, birden çok kuruluşun işini görürken zarara sebep olmuş ise bu kuruluşların hepsi müteselsil sorumluluk esaslarına göre sorumlu olurlar⁵⁸.

⁵⁷ Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği m. 4.

⁵⁸ Eren s. 625; Antalya s. 549.

VI. İdari Nitelikteki Yükümlülükler

2015/24 numaralı Tebliğ'de yer alan düzenlemelerin önemli bir kısmı gözetim kuruluşlarının yükümlülüklerine ilişkindir.

Dış ticarete konu olan ürünlerle ilgili gözetim faaliyetlerinde bulunacak uluslararası gözetim kuruluşlarının tabi olacakları şartları tespit etmeye Ekonomi Bakanlığı yetkili kılınmıştır⁵⁹.

Uluslararası gözetim kuruluşları gözetim faaliyeti için yeterli bilgi, deneyim ve eğitime sahip personel bulundurma yükümlülüğü altındadırlar (Tebliğ 8/4). Ancak bu kurala B tipi bakımından bir istisna getirilmiştir⁶⁰.

Gözetim raporlarında ıslak imza zorunluluğu bulunmaktadır. Tebliğ'deki düzenlemeye göre gözetim raporlarının aslı ve firma dosyasındaki nüshasında, gözetim faaliyetini yürüten uzman personelin veya kuruluşu temsil ve ilzama yetkili bir kişinin ıslak imzasının bulunması gerekmektedir (Tebliğ 9/4).

Gözetim raporlarının ilgili gözetim kuruluşu tarafından imzalı nüshalarının beş yıl süreyle saklanması zorunludur (Tebliğ 9/4).

Gözetim Kuruluşları, akreditasyon veya kuruluş şartlarındaki değişiklikleri, yeni şube açma beyanlarını ve mesleki sorumluluk sigortasına ilişkin hususları Bölge Müdürlüklerine bildirmekle yükümlüdürler (Tebliğ 13/3, 4, 5, 6).

Uluslararası Gözetim Kuruluşları ile ilgili olarak özel önem arz eden hususlardan biri de mesleki sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğudur. Tebliğ'de gözetim şirketi statüsü koşulları sıralanırken iktisadi işletmeler için asgari 100.000 TL teminatlı mesleki sorumluluk sigortası poliçesi ibraz etme şartı getirilmiştir [Tebliğ 5/4(e)]. Buna ek olarak, mesleki sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğuna tabi gözetim şirketlerinin süresi biten sigorta sözleşmelerini yenileyerek Bölge Müdürlüklerine bildirimde bulunma yükümlülükleri⁶¹ de bulunmaktadır. Sorumluluk sigortası zorunluluğu konusunda neden iktisadi işletmeler ile sınırlı olarak daraltıcı bir uygulamaya gidildiğinin hukuksal ve taraf menfaatleri açısından makul bir açıklama

⁵⁹ Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı m. 5 (RG. 22.02.2013/28567).

⁶⁰ Tebliğ'e göre (8/3), *gözetim faaliyetini yürütecek B tipi uluslararası gözetim şirketi personelinin, yetkilendirme listesinde belirtilen uzmanlığa sahip olmamakla birlikte, yürütülecek gözetim faaliyetinin gerektirdiği uzmanlık bilgisi ve deneyime sahip olduğunun şirkete temsile ve ilzama yetkili kişi tarafından onaylanması halinde, gözetim faaliyeti bu personel tarafından yürütülebilir. Aksi durumun ispatı halinde 15 inci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendi uygulanır.* Bu düzenleme gözetim faaliyetinin gerektirdiği profesyonel yaklaşım ile bağdaşmamaktadır. Fıkranın yazılış tarzının maksadı tam olarak karşılamadığı düşünülmektedir. Personel yeterliliğinin sağlanmadığı bir gözetim uygulamasının yeterlilik derecesi her zaman tartışmaya açık olacaktır.

⁶¹ Mesleki Sorumluluk Sigorta poliçelerini yenilememe halinde Tebliğ'in 15/2 e, f ve g bentlerinde yer alan yaptırımlar sırasıyla uygulanarak uyardıktan gözetim şirketi statüsünün geri alınmasına kadar süren aşamalı idari yaptırımların uygulanması gündeme gelecektir.

masını yapmak güçtür. A tipi uluslararası gözetim kuruluşları bakımından Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları Ve Onaylanmış Kuruluşlara ilişkin mevzuatta⁶² yer alan akredite kuruluşların mecburi mesleki sorumluluk sigortasına ilişkin hükümlerin A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarına da uygulanması gerektiği düşünülebilirse de B tipi gözetim kuruluşları hakkındaki boşluğun doldurulmasında fayda mülhaza edilmektedir; uluslararası gözetim kuruluşlarının sınıraşan uluslararası faaliyet arz eden ticari hayata ilişkin faaliyetlerinde yeterli güvenin sağlanabilmesi maksadıyla -*özellikle sözleşmenin yabancı tarafını korumak maksadına yönelik olarak*- SDR (*Special Drawing Right-Özel Çekme Hakkı*) esas alınarak teminatı belirlenmiş sorumluluk sigortası zorunluluğunun getirilmesinde fayda mülhaza edilmektedir⁶³.

VII. Uluslararası Gözetim Kuruluşlarının Denetimi

Uluslararası gözetim kuruluşlarının kamu kurumu niteliğinde olanlar, iktisadi işletme niteliğinde olanlar ve Türk şirketi statüsüne haiz olanları için ayrı ayrı değerlendirme yapılması gereklidir. Tebliğ'de bahsedilen denetim, sadece uluslararası gözetim şirketi statüsü dolayısıyla yapılan denetimdir. Şirketler, işletmeler ve kamu kurumu niteliğindeki uluslararası gözetim kuruluşları için kendi tabi oldukları mevzuatlarındaki diğer denetim türleri de uygulanmaya devam edecektir. Dolayısıyla Tebliğ'de düzenlenmiş olan denetimin uluslararası gözetim kuruluşlarının olağan denetimlerine ek denetim usulü olduğunu ifade etmek mümkündür.

Tebliğ, B tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının bu Tebliğ'de yer alan esaslara uygunluk bakımından her yıl en az bir defa denetleneceğini öngörmüştür (Tebliğ 14/1). Tebliğ'de A tipi uluslararası gözetim kuruluşlarının yılda en az bir denetim zorunluluğundan hariç tutulmasına karşın bu gruba giren uluslararası gözetim kuruluşların da gerek görüldüğünde denetlenmesi mümkündür (Tebliğ 14/2). Denetimlerde uluslararası gözetim kuruluşları tarafından gözetim faaliyetleriyle ilgili olarak düzenlenmiş tüm belge, rapor ve faturalar incelenebilir (Tebliğ 14/5).

VIII. Yaptırımlar

1. Hükümetin Dış Ticaret Siyasetinden Doğan Yaptırımlar

Dış ticaretin gözetim ve denetiminin bir unsuru olarak uluslararası gözetim kuruluşlarının faaliyetleri ile ilgili Ekonomi Bakanlığı'na geniş yetkiler verilmiştir. Bu düzenleme Türkiye Cumhuriyeti'nin dış ticaret işlemlerine ilişkin siyasetinin göze-

⁶² Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları Ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği m. 7/4g; Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik M. 7/2g.

⁶³ Nihai sonuç olarak 4457 Sayılı Türk Akreditasyon Kurumu Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun'a ekleme yapılmak suretiyle akredite olan her kuruluşun mecburi mesleki sorumluluk sigortası yaptırımının sağlanması gerekir.

tim faaliyetleri bakımından ortaya çıkan tezahürünü yansıtmaktadır (Tebliğ 15/1). Bu fıkarda yer alan düzenlemeye göre Ekonomi Bakanlığı aşağıda sıralanan hallerde uluslararası gözetim kuruluşlarının faaliyetlerine kısıtlama getirmeye, önlem almaya ve gözetim şirketi statüsünün geri alınmasında yetkili kılınmıştır:

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ikili, çok taraflı veya bölgesel ticari ilişkilerine zarar verebilecek uygulama ve faaliyetlerin belirlenmesi;
- Uluslararası ticaret kuralları ile teamüllerine aykırı şekilde başka bir devletin ön bildirimde bulunmaksızın Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan dış ticaret işlemlerine karşı sevk öncesi denetim uygulamasına başlaması;
- Bir devletin ayrımcı muamele kastıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan dış ticaret işlemlerine karşı gözetim uygulamasının ortaya çıkması;
- İthalatçı devlette, resmi makamların gözetim faaliyetinde bulunan kuruluşlar arasında haksız rekabete yol açabilecek uygulamalarının tespit edilmesi.

2. Teknik Düzenlemeler Rejiminden Doğan Yaptırımlar

Uluslararası gözetim kuruluşlarının faaliyet konuları ile ilgili mevzuata aykırılık hallerinde Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı'nın⁶⁴ 14'üncü maddesinde yer alan yaptırımlar⁶⁵ uygulanacaktır. Kararda yer alan, aşağıda sıralanmış yaptırımların Tebliğ'in 15/2 ve 3'üncü fıkralarında yer alan hallerde uygulanması gerekir.

- Yazılı uyarı;
- Kuruluşun kendisine tanınan muafiyetlerden süreli veya süresiz olarak men edilmesi;
- Kuruluşun ithalat veya ihracatının süreli veya süresiz durdurulması. Bu halde uygulanacak yaptırım resmi gazetede yayınlanır.
- Gözetim kuruluşunun faaliyetten süreli veya süresiz olarak men edilmesi veya gözetim şirketi statüsünün geri alınması. Bu halde uygulanacak yaptırım Resmi Gazetede yayınlanır.

SONUÇ

Dış ticarete konu malların kalitesinin ve miktarının kontrolü; depolama, yükleme, boşaltma ve nakil esnasındaki durumunun tespiti ile döviz kuru ve mali şartlar da dâhil olmak üzere fiyatının ve gümrük sınıflandırmasının doğruluğunun saptan-

⁶⁴ RG. 22.02.2013/28567.

⁶⁵ Tebliğ'in 15/2 fıkrasında yer alan Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı'nın 14/1 (a) veya (ç) bentlerine yapılan atıfta yazım hatası bulunduğu düşünülmektedir; doğru atfın 14/1 olması gerekir.

ması konusundaki uluslararası gözetim faaliyetlerini [Tebliğ m. 4/1(e)] yürüterek gözetim raporu tanzim etme yetkisine sahip olan kuruluşlar olarak tanımlanan gözetim kuruluşlarının Türkiye'deki uygulamasının değerlendirildiği bu makalede aşağıdaki sonuçlara dikkat çekmek gerekmiştir:

Tebliğ'de, gözetim raporlarında ıslak imza zorunluluğu getirilmiştir (Tebliğ 9/4). Uluslararası ticaretin büyük ölçüde elektronik iletişim araçlarıyla yürüdüğü dönemde ıslak imzanın zorunlu tutulması uluslararası ticaretin gerekleri ile bağdaşır nitelikte değildir. Bu hususta Türk hukukundaki gelişmelere uygun olarak⁶⁶; günümüzde teknolojinin geldiği nokta dikkate alınarak dış ticaret işlemleri gibi sıklıkla hazır olmayanlar arasında cereyan eden uluslararası sözleşme ilişkilerinde, ıslak imza uygulamasına ek olarak, giderek yaygınlaşmakta olan güvenli elektronik imza uygulamasına da imkân tanınması isabetli olurdu.

Tebliğ'de iktisadi işletmelerle sınırlı olarak mesleki sorumluluk sigortası yapma zorunluluğu kabul edilmiştir. Bu sınırlamanın gerekçesinin yeterli olmadığı, gözetim ilişkisinin taraflarının menfaatlerine tam olarak uygun olmadığı düşünülmektedir. Mesleki sorumluluk sigortasının, gözetim faaliyetleri dolayısıyla ortaya çıkabilecek zararları tazmine yönelik olması hasebiyle bütün ilgililerin menfaatlerinin korunmasına yönelik olduğu kabul edilmelidir. Uluslararası gözetim kuruluşlarının sınıraşan uluslararası faaliyet özelliği arz eden ticari hayata ilişkin faaliyetlerinde yeterli güvenin sağlanabilmesi maksadıyla -*özellikle sözleşmenin yabancı tarafını korumak maksadına yönelik olarak*- SDR (*Special Drawing Right-Özel Çekme Hakkı*) esas alınarak teminatı belirlenmiş mesleki sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğunun Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren bütün gözetim kuruluşları için getirilmesinde fayda bulunduğu mülahaza edilmektedir.

Mesleki sorumluluk sigortası uygulamasına ek olarak kamu kuruluşu niteliğinde olmayan uluslararası gözetim kuruluşlarının asgari sermaye yeterlilikleri konusunda düzenleme yapılması uygulamada ortaya çıkabilecek sorunların karşısında bu kuruluşların itibarını olumlu yönde etkileyecektir.

Konu ile ilgili bir diğer önemli bir husus ise terminolojiye ilişkindir. Tebliğ, gözetim şirketi ifadesini kullanmakla birlikte, gözetim faaliyetinin kamu kurumları, iktisadi işletmeler, şirketler ve hatta gerçek kişi tacirler tarafından icra edilebilmesi

⁶⁶ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 18/3 hükmü dolayısıyla tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshetme, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarların güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılabilmesinin önü açılmıştır. Ayrıca; aynı Kanun'un 1526'ncı maddesinin 3 ve 4'üncü fıkralarındaki düzenlemeler dolayısıyla şirketler ile gerçek ve tüzel kişi diğer tacirlere ilişkin olarak, Türk Ticaret Kanunu'nun zorunlu tuttuğu bütün işlemler elektronik ortamda güvenli elektronik imza ile de yapılabileceği; bu işlemlerin dayanağı olan belgeler de aynı usulle elektronik ortamda düzenlenebileceği (f. 3); şirket adına imza yetkisini haiz kişilerin şirket namına kendi adlarına üretilen güvenli elektronik imzayla imza atabilirlecekleri kabul edilmiştir (f. 4).

sebebiyle daha müsait olması dolayısıyla “uluslararası gözetim kuruluşu” tabirinin kullanılmasının, isabetli olacağı kanaatindeyim.

Uygulamada uluslararası gözetim kuruluşlarının ayırt edilmelerini kolaylaştırmak için ticaret unvanlarında “uluslararası gözetim faaliyetleri” hususunu belirten bir ek kullanma zorunluluğu getirilmesi yerinde olacaktır⁶⁷.

Hâlihazırda uluslararası gözetim kuruluşlarının mevcut sınıflandırması yanlış anlamalara yol verebilecek bir yapıdadır. A veya B tipi yerine, “Uluslararası Gözetim Kuruluşu-Akredite Uluslararası Gözetim Kuruluşu” (akredite olan-akredite olmayan) şeklinde bir ayrıma gidilmelidir. Uygulamada gözetim kuruluşlarının Türk Gümrük Tarife Cetveli Fasıllarından sadece birinden akreditasyon belgesi alması, Tebliğ’e göre A tipi gözetim kuruluşu olması için yeterli olmaktadır. Mevcut haliyle genel anlamda akreditasyon belgesinin kullanımının, çoğunluğu ticari işletme niteliğinde olan uluslararası gözetim kuruluşları arasında haksız rekabete yol açabilecek mahiyette olduğuna dikkat çekilmelidir. Zira bir fasıldan akredite olmak A tipi gözetim kuruluşu olabilmek için yeterli olmaktadır. Bu gerekçe ile, haksız rekabete yol açmayacak şekilde gözetim kuruluşları arasında daha anlaşılır sınıflama yapılması yoluna gidilmelidir. Bu haliyle sadece bir fasıldan akredite olan gözetim kuruluşu, uygulamada A tipi olarak reklam ve ticari faaliyet yürüterek haksız rekabete sebep olabilecektir. Bu açıklamalara bağlı olarak, uluslararası gözetim kuruluşu ve akreditasyon belgelerinde ilgili kuruluşun yetki alanı net olarak sınırlanmalı ve uygun iletişim araçlarıyla kamuoyuna duyurulması sağlanmalıdır. Olması gereken durum açısından bütün uluslararası gözetim kuruluşlarının akreditasyon uygulamasına tabi olmasının bu kuruluşlarının verdikleri hizmetlerin yeterliliğini ve kalitesini olumlu yönde etkileyeceğini savunmak mümkündür.

Uluslararası gözetim kuruluşları ile ilgili olarak dikkat çeken bir husus da özel teşebbüs olarak görev ifa eden uluslararası gözetim kuruluşlarının ticari faaliyet alanlarında herhangi bir sınırlamanın bulunmamasıdır. Bu husus dolayısıyla olağan ticari faaliyet yürüten pek çok işletme aynı zamanda gözetim faaliyeti de yürütebilmektedir. Bu durum, uygulamada ihtisas gerektiren ve özel önem arz eden gözetim faaliyetlerinin işleyişine duyulan güveni sarsabilecek niteliktedir. Bu sebeple, uluslararası gözetim kuruluşlarının faaliyet gösterebilecekleri alanlar, denetim/gözetim ve benzeri

⁶⁷ Uygulamada bu yaklaşım ile ilgili pek çok örnek bulunmaktadır. Örneğin, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Geçici m. 3/3’de katılım bankaları için “katılım bankası” ibaresi kullanma zorunluluğu; 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu (RG. 7.4.2001/24366) m. 8/3’e göre şirket unvanında “emeklilik” ibaresinin bulunması zorunluluğu; 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri Kanunu (RG. 13.12.2012/28496) m. 5/1(c) hükmünde Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri için ticaret unvanında “Finansal Kiralama Şirketi”, “Faktoring Şirketi” veya “Finansman Şirketi” ibarelerinden birinin bulunması zorunluluğu; Yatırım ortaklıklarının unvanında yatırım ortaklığı ibaresi kullanma zorunluluğu [6362 Numaralı Sermaye Piyasası Kanunu m. 49/1(ç), RG. 30.12.2012/28513] örnek olarak verilebilir.

faaliyetler ile sınırlandırılmalıdır. Uluslararası gözetim şirketi statüsü kazanmış olan işletmeler her türlü ticari işi yapamamalıdır.

Tebliğ kapsamına (Tebliğ 2/2) giren gözetim faaliyetleri arttırılmalıdır. İstisnaların fazlalığı sebebiyle bu hususta idare tarafından verilen ruhsatların (imtiyaz) sağlıklı bir sisteme sahip olmadığı düşünülmektedir. Konunun Tebliğ ile düzenlenmesi çok yerinde bir uygulama değildir; uluslararası gözetim kuruluşu sayısı ve verilen gözetim faaliyetlerinin artmasına uygun olarak en azından yönetmelik seviyesinde bir mevzuata tabi tutulmalıdır.

Tebliğ ile uluslararası uygulamanın uyumunu sağlamak maksadıyla Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması (*Agreement on Preshipment Inspection*) ve konu ile ilgili Avrupa Birliği düzenlemelerine uyum sağlanmalıdır. Bu hususa ek olarak, gözetim ve denetim sektörünün ülkemizdeki gelişmesinin de dikkate alınarak, uluslararası gözetim kuruluşlarının Türkiye içi ticarete de gözetim faaliyetlerinde kullanılabilmesi düşünülmelidir.

Hâlihazırda, radyasyon ölçümü ile ilgili Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne Sahip Kuruluşların Radyasyon Ölçümü de Yapabilmelerine İlişkin Usul ve Esaslar'da iki yıllık süre kısıtlaması mevcuttur; ancak bunun dışında akreditasyonda da süre bulunmamaktadır. Akreditasyon sertifikasının süreye tabi tutulması uygulamasına paralel olarak, verilen hizmetin kalitesini koruyucu bir önlem olarak uluslararası gözetim kuruluşu belgesinde de süre uygulanması yoluna gidilmelidir.

Tebliğ'de şeffaflık yükümlülüğü getirilmiş olmasına rağmen bu hususa ilişkin somut düzenlemeler metinde yer almamaktadır. Gözetim faaliyetlerine ilişkin şeffaflık uygulamaları hususunda gerekli düzenleme yapılmalıdır. Uluslararası gözetim kuruluşları ticari sırlar ve mevzuattaki kısıtlamalara riayet ederek yaptıkları faaliyetlerin şeffaflığını sağlamalıdır.

KAYNAKLAR

Antalya O. G.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C 1*, İstanbul 2012.

Biton E.: *Uluslararası Gözetim Şirketleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2000.

Bozgeyik, H.: *Garanti Markasının Marka Hukukundaki Yeri ve Benzer Kavramlarla İlişkisi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 71, Sayı 2 2013, s. 91vd.

Caner, O.: *Uluslararası Gözetim Sözleşmesi*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 22/1 2016, s. 1 vd.

Çelikel A./Gelgel (Öztekin) G.: *Yabancılar Hukuku*, Yenilenmiş 21'inci Bası, İstanbul, 2015.

- Demircioğlu H. R.:** *Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk (Culpa in Contrahendo Sorumluluğu)* Ankara 2009.
- Eren, F.:** *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17'inci Bası, Ankara, 2014.
- Erten R.:** *Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun Türk Yabancılar Hukuku Sistemi İçindeki Yeri ve Rolü*, Ankara, 2005.
- Gezder Ü.:** *Türk/İsviçre Hukukunda Culpa in Contrahendo Sorumluluğu*, İstanbul 2009.
- Gürpınar D.:** *Sözleşme Dışı Yanlış Tavsiyede Bulunma Öğüt veya Bilgi Vermeden Doğan Hukuki Sorumluluk*, İzmir 2006.
- İnan A. N./Yücel Ö.:** *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 4'üncü Bası, Ankara 2014.
- Kayhan Ş./Eski M.:** *Uluslararası Ekonomi Hukuku C. 1*, Genişletilmiş İkinci Bası, Kocaeli 2015.
- Karahan S.:** *Garanti Markası*. Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan Cilt I, 2010 s. 1201 vd.
- Kılıçoğlu A. M.:** *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Genişletilmiş 18'inci Bası, Ankara 2014.
- Kırca Ç.:** *Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk*. Ankara, 2004.
- Oğuzman, K./Öz, T.:** *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. 2, İstanbul 2012.
- Reisoğlu S.:** *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 25'inci Bası, İstanbul 2014.
- Şahin Caner, A.:** *Garanti Markaları Nedeniyle Sorumluluk*, Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan, 2013, s. 356 vd.
- Şanlı C.:** *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 5'inci Bası, İstanbul, 2013.